

Aplikovaná behaviorální analýza: Snižování výskytu nežádoucího chování spojeného s pika syndromem u dítěte s poruchou autistického spektra

Mgr. Tullia Sychra Reucci; doc. PhDr. Karel Pančocha, MSc., Ph.D.; Mgr. Vendula Malaníková

Institut výzkumu inkluzivního vzdělávání
Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně

ABSTRAKT

Lidé s poruchou autistického spektra (PAS) nebo s omezeným repertoárem dovedností často vykazují specifické problémové chování, mezi něž patří i syndrom pika (jezení nejdlejších předmětů). Toto chování snižuje kvalitu života jedince a v některých případech může být i zdravotně rizikové, či život ohrožující. Cílem výzkumu bylo ověřit účinnost intervence problémového chování u dítěte s PAS. Mezi zvolené intervenční techniky patřil time-out (odnětí předmětu/aktivity po stanovený čas) a diferencované posilování alternativního chování (DRA). Díky zvolené metodice jednosubjektového experimentálního designu bylo možné ověřit úspěšnost intervence u konkrétního dítěte. Volba reverzního schématu experimentu nám umožnila s velkou pravděpodobností potvrdit vliv nezávislé proměnné (intervence) na změnu chování. Intervence u dítěte snížila frekvenci problémového chování a jeví se jako úspěšná.

VÝZKUMNÝ CÍL A VZOREK

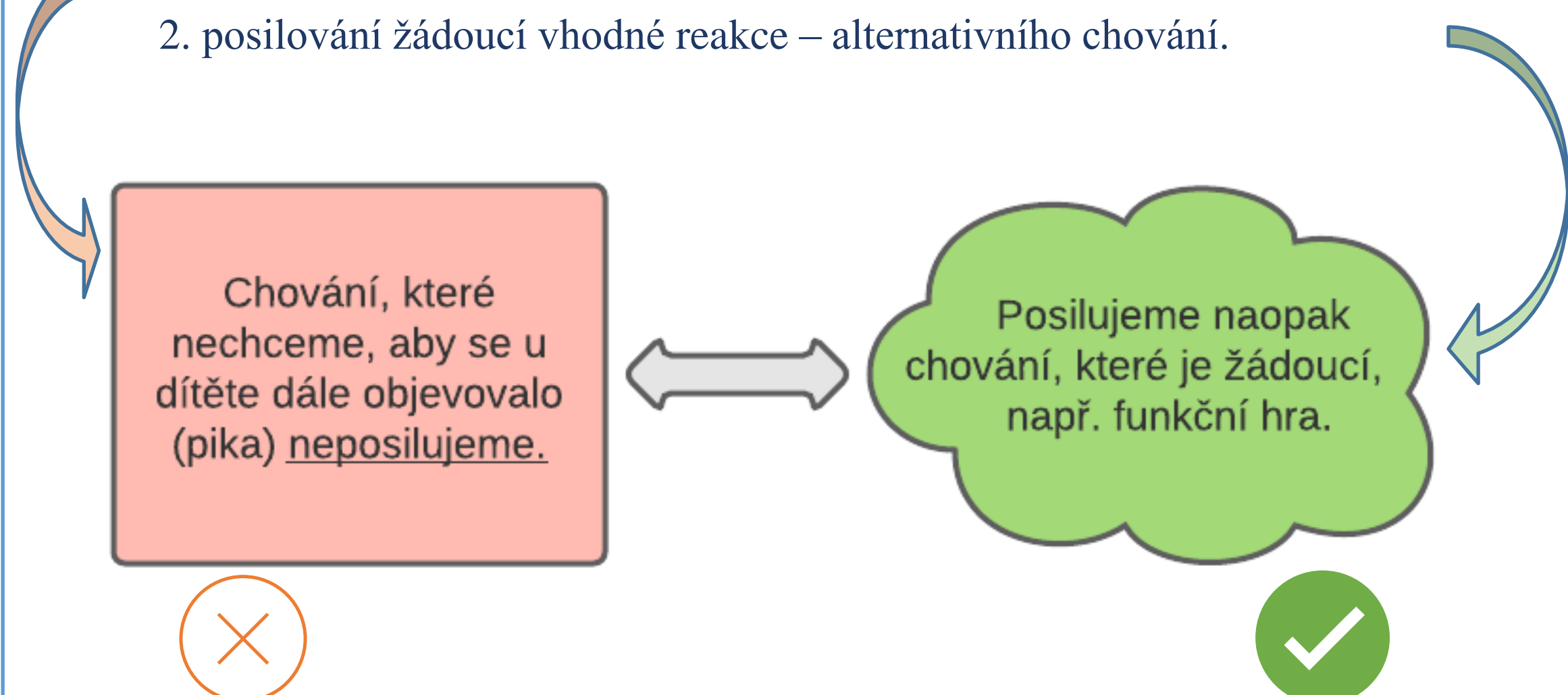
- Aplikovaná behaviorální analýza (ABA) je vědní disciplínou, která vychází z teorie behaviorismu. Jejím cílem je rozvinout společensky významné chování, které přispívá ke zvýšení celkové kvality života s důrazem na rozvoj sociálních dovedností a verbálního chování – komunikace (Sundberg a Partington, 2010).
- Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, zda použití behaviorální intervence sníží frekvenci jezení nejdlejších předmětů – pika, u dítěte s PAS:
 - Za nežádoucí chování je považováno takové chování, které představuje pro danou osobu nebo její okolí zdravotní riziko, má destruktivní formu, způsobuje sociální exkluzi, nebo zabraňuje rozvoji a nabývání nových dovedností (Gerenser a Koenig, 2019).
 - Syndrom pika je charakterizován jako požívání nejdlejších předmětů bez nutriční hodnoty, či dokonce předmětů zdraví škodlivých po dobu delší než jeden měsíc, aniž by se jednalo o kulturní zvyklost nebo součást vývojové fáze člověka (Matson a kol., 2013).
 - Syndrom pika se může objevovat častěji u lidí s nedostatkem dovedností, včetně některých osob s autismem (Kinnell, cit. podle Hagopian a kol., 2011).
- Výzkumný vzorek tvořilo jedno dítě předškolního věku s PAS. Jednosubjektový výzkum je v praxi ABA často využíván, jelikož umožňuje přesně sledovat změny v chování jednotlivce. Jednalo se o záměrný výběr na základě dostupnosti.

VÝZKUMNÁ METODA A SBĚR DAT

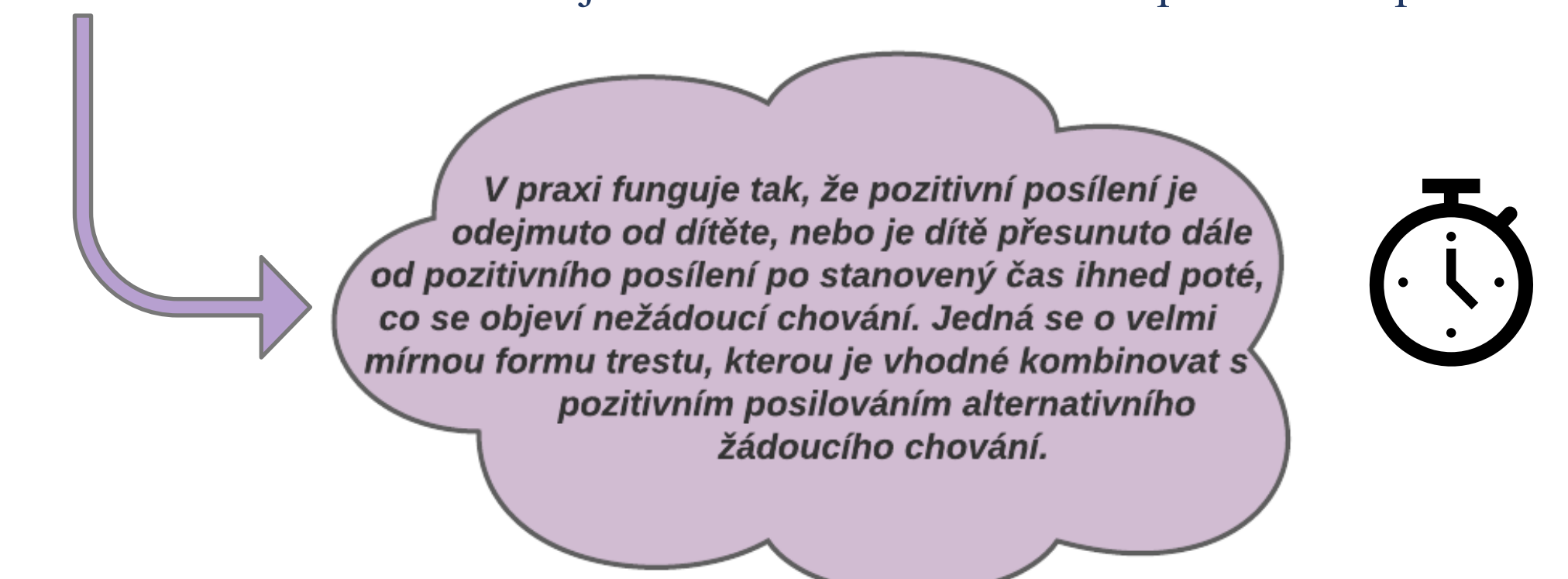
- Vizuální analýza dat je často využívanou metodou v rámci ABA intervence, jelikož umožňuje efektivně porovnávat změny chování u konkrétního dítěte.
- Použité intervenční metody (nezávislá proměnná): diferencované posilování, vyhasínání a time-out..

Diferenciální posilování alternativního chování v sobě kombinuje:

- vyhasínání nežádoucího chování a
- posilování žádoucí vhodné reakce – alternativního chování.

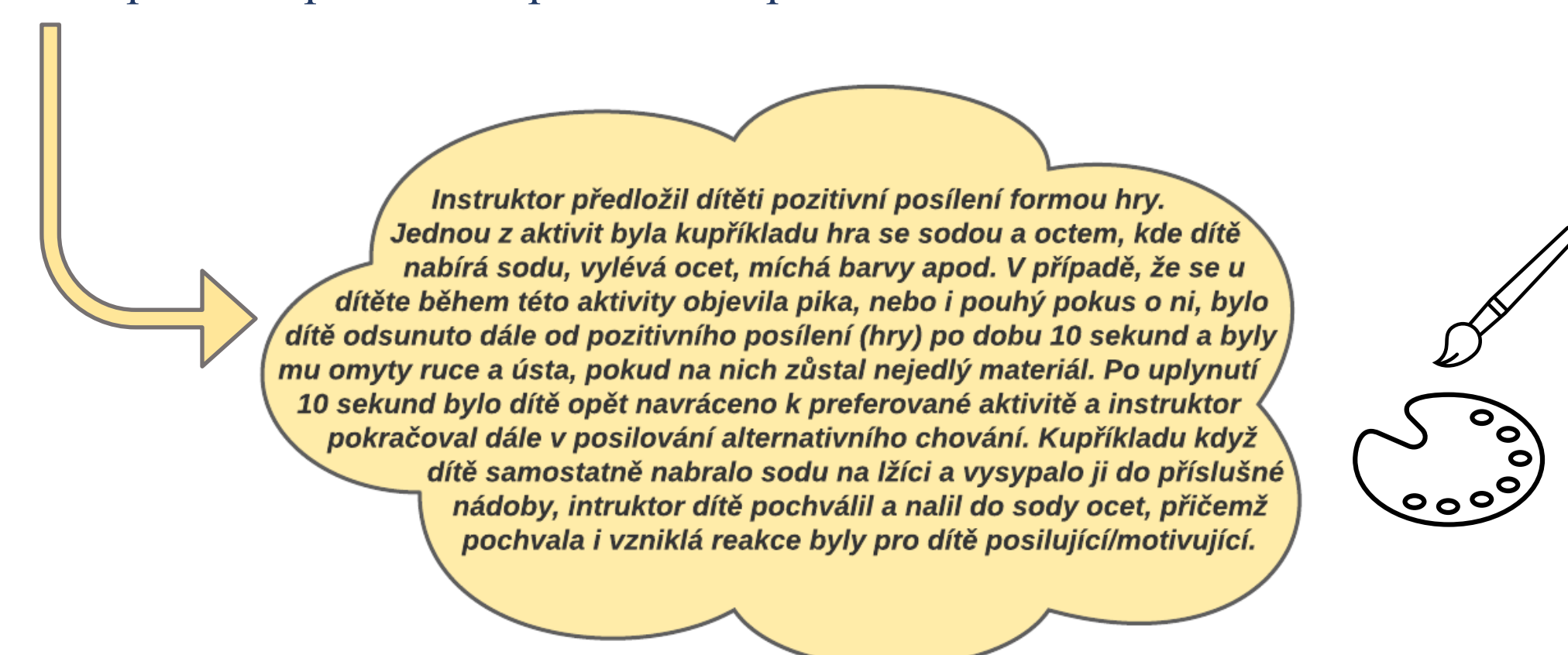

Technika time-out se vztahuje ke ztrátě možnosti získání pozitivního posílení.

- Závislá proměnná: frekvence pika po dobu tří minut zapojení dítěte do dané aktivity s instruktorem.

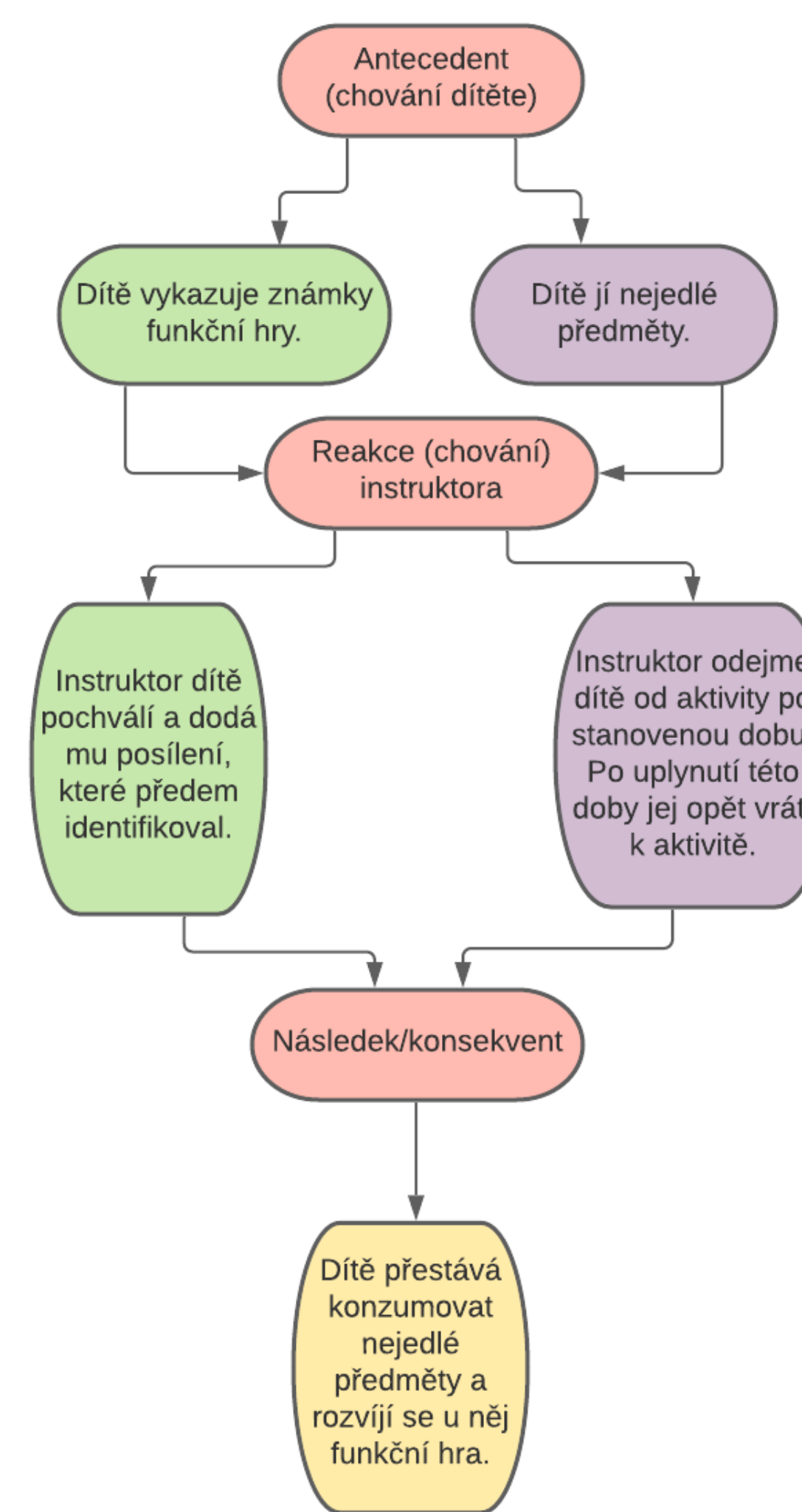
- Sběr dat probíhal při učení v přirozeném prostředí dítěte.

- Ve výzkumu bylo použito tzv. ABAB reverzní schéma. Jedná se o typ experimentálního designu, kdy se po sobě postupně střídají fáze bez intervence a fáze s intervencí.
- Fáze bez intervence se nazývá fáze *baseline*. Jedná se o fázi výchozích podmínek. Instruktor zde neuplatňuje nezávislou proměnnou, nýbrž pouze sleduje proměnnou závislou. Ve fázi intervence pak již implementuje nezávislou proměnnou a sleduje změny v proměnné závislé. Takto se postupně střídají dvě fáze baseline a dvě fáze intervence.

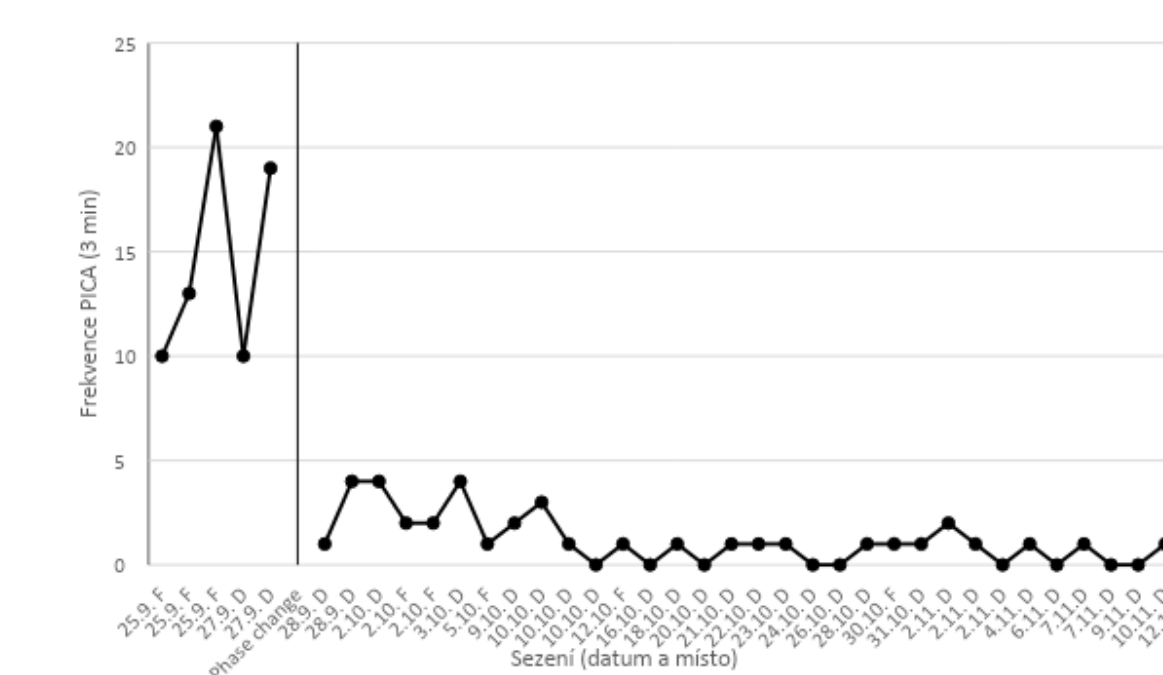
Vývojový diagram

- Vývojový diagram zjednodušeně zobrazuje postup uplatněný v tomto výzkumu.
- Antecedentem se rozumí chování dítěte.
- Chování instruktora se odvíjí od chování dítěte - *instruktor chce posílit vhodné chování, resp. funkční hru, a zároveň neposilovat (nechat vyhasnout) nevhodné chování, pika.*
- Následkem reakce instruktora dítě začne vykazovat více prvků funkční hry a naopak klesne frekvence pika.

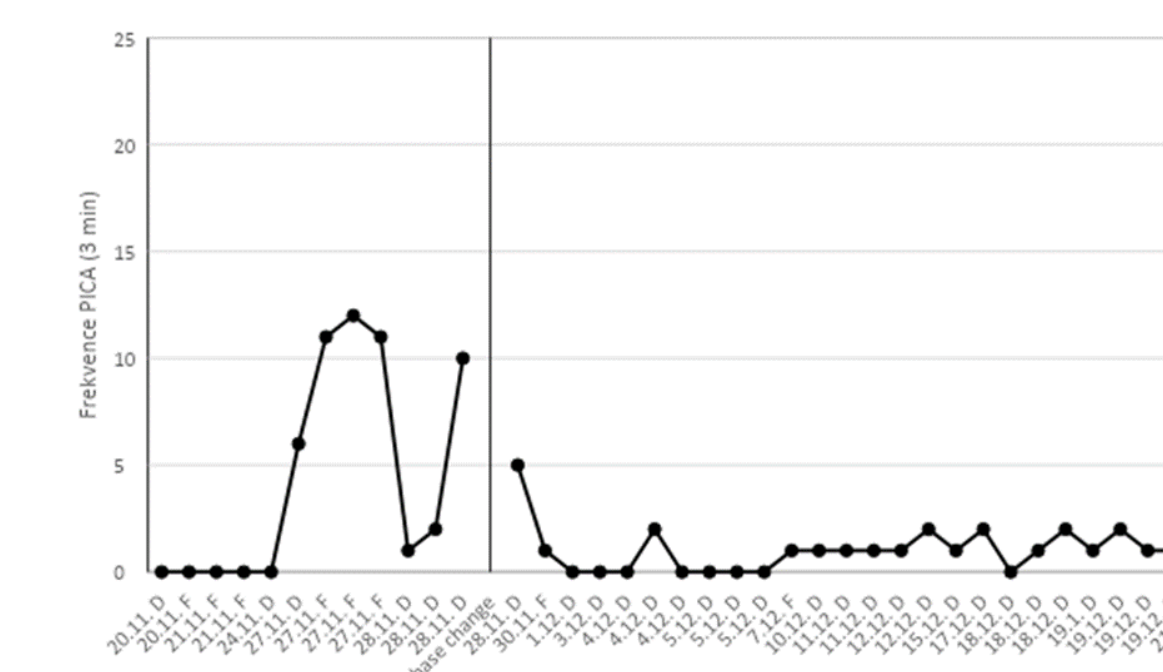
ANALÝZA VÝSLEDKŮ

- Graf č. 1 představuje první dvě fáze experimentu. V první fázi, za výchozích podmínek, bylo možné pozorovat vysokou frekvenci nežádoucího chování – pika.
- V druhé fázi, ve fázi intervence, lze sledovat výrazný pokles frekvence pika.

Graf č. 1 – 1. a 2. fáze experimentu

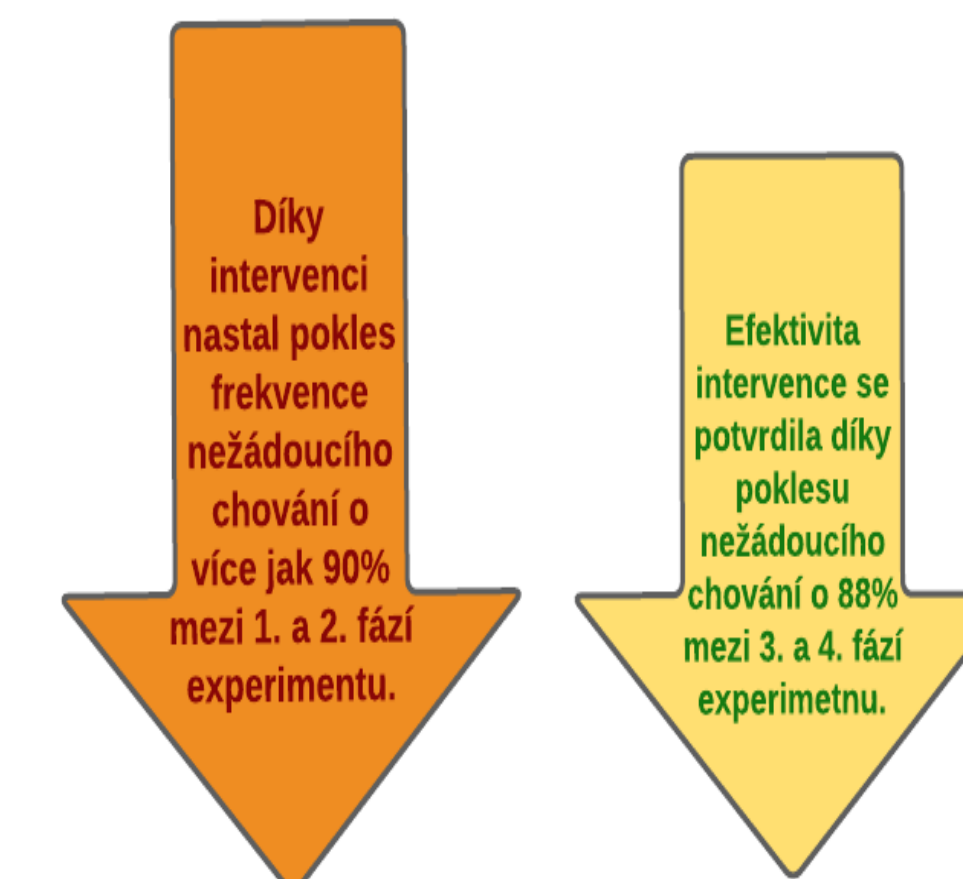
- Graf č. 2 zobrazuje nejprve opětovný návrat k výchozím podmínkám ve třetí fázi a poté poslední fázi intervence.
- V třetí fázi je možné opět sledovat vzestup nežádoucího chování. Ve čtvrté fázi, kdy byly opět implementovány intervenční procedury, je možné pozorovat opětovný pokles frekvence nežádoucího chování – pika.

Graf č. 2 – 3. a 4. fáze experimentu

DISKUZE

- Z vizuální analýzy dat je patrné, že frekvence nežádoucího chování ve fázích intervence oproti výchozím hodnotám klesla. Mezi první a druhou fází nastal pokles o více jak 90% a mezi třetí a čtvrtou fází byla frekvence nežádoucího chování snížena o 88%.
- Použití ABAB reverzního designu umožnilo potvrdit vliv nezávislé proměnné na proměnnou závislou.

ZÁVĚR

- Frekvence nežádoucího chování výrazně poklesla ve fázích, kdy byla implementována intervence, a proto je možné zvolené behaviorální metody považovat za úspěšné.
- Díky poklesu nežádoucího chování se zlepšila kvalita života dítěte s PAS, jelikož nežádoucí chování, které kleslo na minimální úroveň, představovalo zdravotní riziko, vyčleňovalo dítě ze společnosti a zabraňovalo rozvoji funkční hry. Kvalita všech těchto oblastí života se tedy díky zvolené intervenci zvýšila.

LITERATURA

- Cooper, J. O., Heron, T. E., a Heward, W. L. (2007). Applied behavior analysis (2nd ed). In (2nd ed). Upper Saddle River, N.J.: Pearson/Merrill-Prentice Hall.
- Gerenser, J. E., & Koenig, M. A. (2019). ABA for SLPs: *Interprofessional Collaboration for Autism Support Teams*. Baltimore, Maryland: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Hagopian, L. P., Rooker, G. W., a Rolider, N. U. (2011). Identifying empirically supported treatments for pika in individuals with intellectual disabilities. *Research In Developmental Disabilities*, 32(6), 2114-2120. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2011.07.042>
- Matson, J. L., Hattier, M. A., Belva, B., a Matson, M. L. (2013). pika in persons with developmental disabilities: Approaches to treatment. *Research In Developmental Disabilities*, 34(9), 2564-2571. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2013.05.018>
- Sundberg, M. L., a Partington, J. W. (2010). Teaching Language to Children With Autism or Other Developmental Disabilities (Re-edited 1998 Edition (v.7.2)). In (Re-edited 1998 Edition (v.7.2)). Concord, CA: AVB Press.

KONTAKTY

- Autoři by tímto rádi poděkovali účastníkům výzkumu.
- Pro další informace týkající se tohoto výzkumu prosím kontaktujte první autorku: tullia@mail.muni.cz